

Marcin Liberadzki

Uprawnienia leasingobiorcy z rękojmi za wady fizyczne przedmiotu leasingu

Ekonomiczne Problemy Usług nr 39, 242-246

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MARCIN LIBERADZKI

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

UPRAWNIENIA LEASINGOBIORCY Z RĘKOJMI ZA WADY FIZYCZNE PRZEDMIOTU LEASINGU

Wprowadzenie

W myśl art. 709¹ Kodeksu cywilnego (k.c.), przez umowę leasingu finansujący (leasingodawca) zobowiązuje się, w zakresie działalności swego przedsiębiorstwa, nabyć rzecz od oznaczonego zbywcy na warunkach określonych w tej umowie i oddać tę rzecz korzystającemu (leasingobiorcy) do używania albo użytkowania i pobierania pożytków przez czas oznaczony, a korzystający zobowiązuje się zapłacić finansującemu w uzgodnionych ratach wynagrodzenie pieniężne, równe co najmniej cenie lub wynagrodzeniu z tytułu nabycia rzeczy przez finansującego.

Przepisy Kodeksu cywilnego dotyczące leasingu odnoszą się zarówno do leasingu operacyjnego, jak i finansowego¹.

W myśl art. 709⁸ § 1 i § 2 k.c. finansujący nie odpowiada wobec korzystającego za wady rzeczy, chyba że wady te powstały na skutek okoliczności, za które finansujący ponosi odpowiedzialność. Z chwilą zawarcia przez finansującego umowy ze zbywcą z mocy ustawy przechodzą na korzystającego uprawnienia z tytułu wad rzeczy przysługujące finansującemu względem zbywcy, z wyjątkiem uprawnienia odstąpienia przez finansującego od umowy ze zbywcą.

I

Punkt wyjścia dla dalszych rozważań stanowi przyjęcie dwóch wariantów sytuacji prawnej.

I wariant polega na postawieniu tezy, że nie nastąpiło przyjęcie przedmiotu sprzedaży przez korzystającego (korzystający odmówił podpisania protokołu odbioru) i wobec tego – co prawda umowa leasingu doszła do skutku (*solo consensu*), to jednak nie nastąpiło wydanie przedmiotu leasingu, co ma podstawowe znaczenie dla określenia sytuacji prawnej korzystającego i odpowiedzialności stron umów sprzedaży i leasingowej.

¹ A. Kidyba: *Prawo Handlowe*. C.H. Beck, Warszawa 2007, s. 881; zob. także wyrok SA w Poznaniu z dnia 1 marca 2006 r. (I ACa 990/2005, opubl. w OSA 2007/7 poz. 21 str. 35; LexPolonica nr 1520502).

W takiej bowiem sytuacji umowa leasingu nie „rozpoczęła swojego bytu realizacyjnego”, weszła w życie zawieszająco lub warunkowo. Odpowiedzialność za taki stan rzeczy, poza zbywcą, ponosi także finansujący.

Skoro nie nastąpiło prawidłowe i skuteczne umowne wydanie przedmiotu leasingu korzystającemu, to otrzymanie przez finansującego sygnału od korzystającego o takim stanie rzeczy obliguje go do zajęcia stanowiska formalnego, nawet do odstąpienia od umowy na zasadach ogólnych, bowiem wydanie przedmiotu leasingu jest obowiązkiem finansującego (art. 709¹ k.c.).

Co prawda w myśl art. 709⁴ § 2 k.c. finansujący nie odpowiada wobec korzystającego za przydatność rzeczy do umówionego użytku, to jednak odpowiedzialności w pierwszym rzędzie (i oddzielnie od zbywcy) finansujący nie uniknie, bowiem przedmiot leasingu nie został ostatecznie korzystającemu wydany. Gdyby bowiem nastąpiło formalne wydanie przedmiotu leasingu, korzystającemu zostaje jedynie i wyłącznie dochodzenie odszkodowania za nieprzydatność rzeczy do umówionego użytku od zbywcy (art. 709⁸ § 2 k.c.) i stawia go w słabszej pozycji rozliczeniowej.

II wariant polega na tym, że leasingobiorca korzysta z przedmiotu leasingu, a jedynie jego wartość techniczna odbiega od oczekiwań. Tu możliwe są z kolei dwie sytuacje: 1) korzystający odebrał formalnie rzecz (podpisał protokół odbioru); 2) formalnie nie odebrał rzeczy (odmawia podpisania protokołu odbioru) lecz z niej faktycznie, pomimo wad, korzysta². W tym wariantcie korzystający zobowiązany będzie do realizacji umowy leasingu (dokonywania płatności wynikających z tej umowy)³, a odszkodowania z tego tytułu na podstawie umowy, ale przede wszystkim na podstawie art. 709⁸ § 2 i 3 w zw. z art. 709⁴ § 1 i 2 k.c., żądać może jedynie od zbywcy.

W dalszej części rozważaniom poddany zostanie wariant drugi.

II

Analizując wariant II możliwe są dwa sposoby zachowania się przez korzystającego:

1. Korzystający może żądać od sprzedawcy obniżenia ceny (a w przypadku wad fizycznych, również w razie wymiany lub naprawy rzeczy sprzedanej)⁴. Wykonanie tych uprawnień nie wpływa na obowiązki korzystającego wynikające z umowy leasingu.

² Równoważna z drugą sytuacją jest ta, w której korzystający odmawia podpisania protokołu odbioru uprzednio podpisawszy protokół dostawy.

³ Chodzi tu rzecz jasna przede wszystkim o płatności rat leasingowych, ale przyjęte jest także w obrocie, że do chwili podpisania protokołu odbioru, korzystający nie płaci rat leasingowych i ponosi tzw. koszty prefinansowania.

⁴ Jednakże kupujący nie może od umowy odstąpić, jeżeli sprzedawca niezwłocznie wymieni rzecz wadliwą na rzecz wolną od wad albo niezwłocznie wady usunie. Ograniczenie to nie ma zastosowania, jeżeli rzecz była już wymieniona przez sprzedawcę lub naprawiana, chyba że wady są nieistotne (art. 560 § 1 k.c.).

2. Korzystający może żądać od finansującego odstąpienia przezeń od umowy sprzedaży z uwagi na wady fizyczne rzeczy. Gdyby finansujący tego odmówił, można żądać od finansującego oświadczenia o odstąpieniu na drodze sądowej, jako że w myśl art. 64. k.c. prawomocne orzeczenie sądu stwierdzające obowiązek danej osoby do złożenia oznaczonego oświadczenia woli, zastępuje to oświadczenie.

Jednak odstąpienie wywołuje drugi skutek w postaci wygaśnięcia umowy leasingu i w konsekwencji powstania prawa finansującego do żądania od korzystającego natychmiastowego zapłacenia wszystkich przewidzianych w umowie a niezapłaconych rat, pomniejszych o korzyści, jakie finansujący uzyskał wskutek ich zapłaty przed umówionym terminem i wygaśnięcia umowy leasingu oraz umowy ze zbywcą (art. 709⁸ § 5 k.c.).

W sensie ekonomicznym oznacza to obowiązek po stronie korzystającego do zapłaty wszystkich rat przewidzianych w umowie w ich wartości bieżącej, a więc pomniejszonej o dyskonto (to owe „korzyści jakie uzyskał finansujący wskutek zapłaty rat przed terminem”).

Tak określona zapłata przez korzystającego jest pomniejszana o korzyści jakie finansujący uzyskał z kolei wskutek wygaśnięcia umowy ze zbywcą. Korzyść wynika z normy art. 560 § 2 k.c., który stanowi, że w przypadku odstąpienia od umowy sprzedaży strony powinny sobie nawzajem zwrócić otrzymane świadczenie według przepisów o odstąpieniu od umowy wzajemnej, a zatem wedle przepisu art. 494 k.c.⁵ Następstwem odstąpienia od umowy jest jej rozwiązanie ze skutkiem wstecznym (*ex tunc*) – uważa się, jakby umowa wcale nie była zawarta.

Z art. 494 k.c. wynika, że stronie odstępującej od umowy wzajemnej, czyli finansującemu, oprócz roszczenia zwrotnego, przysługuje również roszczenie o naprawienie szkody wyrządzonej niewykonaniem zobowiązania przez drugą stronę – sprzedawcę. Wierzyciel wzajemny może żądać – na zasadach ogólnych (art. 363 § 2 k.c., art. 471 k.c.) – odszkodowania obejmującego wszelką szkodę, nie tylko związaną ze zwłoką (art. 491 § 1 zd. 2 k.c.).

Należy podkreślić, że uzyskaną korzyść uznaje się **samo tylko roszczenie** przysługujące finansującemu, choćby finansujący odzyskał tylko część zapłaconej ceny albo nie odzyskał jej w ogóle⁶. Jest to bardzo ważna konstatacja, bo kwota wyrażająca obowiązek zapłaty przez korzystającego na rzecz finansującego pomniejszona o wartość roszczenia, staje się akceptowalna dla korzystającego, jeśli wręcz nie stanowi liczby ujemnej. Korzystający nie musi oczekiwać na niepewne spieniężenie roszczenia przez finansującego przeciwko zbywcy, które zwykle i tak oddalone jest bardzo w czasie.

⁵ Art. 494 k.c.: „Strona, która odstępuje od umowy wzajemnej, obowiązana jest zwrócić drugiej stronie wszystko, co otrzymała od niej na mocy umowy; może żądać nie tylko zwrotu tego, co świadczyła, lecz również naprawienia szkody wynikłej z niewykonania zobowiązania”.

⁶ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 kwietnia 2006 r. III CSK 20/2006 (OSNC 2007/2 poz. 27), tak samo: *Kodeks Cywilny. Komentarz*. Red. E. Gniewek. C.H. Beck, Warszawa 2006 r.

III

W wypadku odstąpienia od umowy sprzedaży w związku z wadą fizyczną rzeczy nabywca, a więc firma leasingowa, zwracając rzecz (wspomniany art. 494 k.c.), **nie jest zobowiązany do zapłaty wynagrodzenia sprzedawcy za normalne zużycie rzeczy**, które nastąpiło – przy prawidłowym jej używaniu – do chwili odstąpienia od umowy. Obowiązek taki powstanie w sytuacji, gdyby zmniejszenie wartości (użyteczności) rzeczy było następstwem takich okoliczności, za które korzystający ponosi winę, jak również następstwem korzystania z rzeczy już po złożeniu oświadczenia o odstąpieniu od umowy⁷.

Odstąpienie od umowy sprzedaży rzeczy ruchomej na podstawie art. 491 § 1 oraz art. 560 § 2 k.c. powoduje przejście własności tej rzeczy z powrotem na zbywcę⁸. Oznacza to, że od tej chwili odstąpienia sprzedawcę jako właściciela obciążać będą ciężary i korzyści cywilnoprawne związane z własnością rzeczy oraz ryzyko przypadkowej utraty rzeczy, które ciąży na właścicielu. Będzie mu przysługiwało roszczenie o wydanie rzeczy za jednoczesnym zaoferowaniem zwrotu ceny, natomiast korzystający, który posiada rzecz w ramach prawa zatrzymania, nie może z niej korzystać i obowiązany jest do zapłaty sprzedawcy (właścicielowi) wynagrodzenia za używanie rzeczy.

Nabywca nie ma obowiązku zapłaty wynagrodzenia za zgodne z przeznaczeniem zużycie rzeczy podlegającej zwrotowi. Co więcej, nie jest także dopuszczalne nałożenie na niego takiego obowiązku na podstawie umowy⁹. Roszczenia zwrotne mogą zostać zabezpieczone w drodze prawa zatrzymania (art. 496 k.c.).

Przy ocenie, z jaką chwilą nastąpiło odstąpienie od umowy, należy kierować się dyspozycją art. 61 k.c. w myśl którego oświadczenie woli, które ma być złożone innej osobie, jest złożone z chwilą, gdy doszło do niej w taki sposób, że mogła zapoznać się z jego treścią.

IV

W wypadku odstąpienia od umowy lub żądania obniżenia ceny kupującemu zawsze przysługuje prawo żądania odszkodowania od sprzedawcy w zakresie negatywnego interesu umowy za to, że zawarł umowę nie wiedząc o istnieniu wady, tzn. zwrotu kosztów zawarcia umowy, odebrania rzeczy, przewozu, przechowania, ubezpieczenia itd. (art. 566 § 1 oraz art. 575 k.c.).

Nasuwa się z kolei pytanie, czy w ramach przepisów art. 560 § 2, art. 494 i 471 k.c., a więc ogólnego reżymu odpowiedzialności kontraktowej, kupujący, który od umowy odstąpił z powodu wady fizycznej rzeczy, może dochodzić naprawienia szkody w zakresie

⁷ Wyrok Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 3 lipca 1980 r. (II CR 190/80; OSNCP 1981 nr 1 poz. 8).

⁸ Uchwała SN z dnia 27 lutego 2003 r. (III CZP 80/2002; OSNC 2003/11 poz. 141).

⁹ Tak SN w uchwale składu 7 sędziów z dnia 26 października 1972 r. (III CZP 48/72; OSNCP 1973, nr 2, poz. 23).

tw. pozytywnego interesu umowy. Ogólnie można stwierdzić, pomijając zagadnienie stosunku obu tych pojęć i możliwości szerszego lub węższego ujmowania pojęcia „interesu negatywnego”, że dodatni interes obejmuje roszczenia o pełne naprawienie wszelkiej szkody. W przeciwieństwie do negatywnego interesu umowy pełne odszkodowanie obejmuje to wszystko, co strona uzyskałaby, gdyby umowa doszła do skutku i była wykonana.

Na to pytanie należy odpowiedzieć twierdząco. W wypadku, gdy kupujący odstępuje od umowy z powodu wady rzeczy sprzedanej (art. 560 § 2 k.c.) jego uprawnienia określone w art. 494 k.c. obejmują również roszczenia o naprawienie szkody wynikłej z niewykonania zobowiązania w granicach dodatniego interesu umowy. Do zasad tej odpowiedzialności ma zastosowanie art. 471 k.c.¹⁰ Przesłanką pełnej odpowiedzialności sprzedawcy za szkody wynikłe z nienależytego wykonania zobowiązania jest powstanie wad wskutek niedochowania przez sprzedawcę należytej staranności (art. 472 k.c.), chyba że strony w umowie sprzedaży odmiennie uregulowały zakres okoliczności, za które sprzedawca ponosi odpowiedzialność (art. 474 k.c.).

Podsumowanie

Umowa leasingu jawi się jako stosunek trójstronny pomiędzy zbywcą, finansującym i korzystającym. Powoduje to komplikacje w jednoznacznym ustaleniu praw i obowiązków każdej ze stron względem pozostałych. Wzajemne rozliczenia z tytułu wad rzeczy rodzą w praktyce gospodarczej wiele sporów i niejasności. Stąd tak ważna jest próba precyzyjnego określenia sytuacji każdej ze stron, zwłaszcza wobec coraz powszechniejszego stosowania leasingu w Polsce.

RECHTE DES LEASINGNEHMERS BEI SACHMÄNGELN

Zusammenfassung

Juristisch betrachtet ist Leasing die Gebrauchsüberlassung bei der das Leasinggut vom Leasinggeber dem Leasingnehmer gegen Zahlung eines vereinbarten Leasingentgelts zur Nutzung überlassen wird. In diesem Artikel werden die Ansprüche des Leasingnehmers gegen den Lieferanten oder Hersteller untersucht, die wegen Sachmängeln verlangt werden können. Bei juristischen Streitigkeiten kommt das Dreiecksverhältnis Leasinggeber-Leasingnehmer-Hersteller zum Tragen. Der Leasingnehmer muss unter Umständen Ansprüche gegen den Lieferanten oder Hersteller sozusagen „auf eigene Rechnung“ geltend machen. Dazu kommt in Frage eine Einstellung von Zahlungen an den Leasinggeber.

¹⁰ Uchwała Składu Siedmiu Sędziów Sądu Najwyższego – Izba Cywilna i Administracyjna z dnia 13 maja 1987 r. (III CZP 82/86; LexPolonica nr 296199; OSNCP 1987/12 poz. 189).